

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xadjamuratova Matlyuba Xashimovna</i> YOSHLARNI IJTIMOIIY HIMOYA QILISHNING TARIXIY ILDIZLARI	11-15
<i>Abdimo‘minov Oybek Bektemirovich</i> MARKAZIY OSIYODA KO‘PTOMONLAMA MUNOSABATLAR: TARIXIY YONDASHUVLAR, SIYOSIY VA IQTISODIY INTEGRATSIYA	16-22
<i>Шадманов Турдибай Рузобаевич</i> ПРОБЛЕМЫ ПЛАНИРОВАНИЯ ПРИ СТРОИТЕЛЬСТВЕ ЖИЛЬЯ В УЗБЕКИСТАНЕ В ПЕРИОД 1940-1960 ГГ	23-27
<i>Мирзаева Наргиза Беркиновна, Рузиева Мухлиса Баходир кизи</i> ИНВАЛИДНОСТЬ И ЕЕ ИСТОРИЯ. СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ИНВАЛИДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	28-33
<i>Abdug‘aniyev Bekzod Abduvali o‘gli</i> SUG‘DIYLARDA DIN MASALASI: ZARDUSHTIYLIK VA MAZDAKIYLIK	34-40
<i>Umrzoqov Maqsud Shokirovich</i> V.L.VYATKINNING SAMARQANDNING TARIXIY YODGORLIKLARINI O‘RGANISHGA DOIR ISHLARI	41-46
<i>Ochildiyev Lochinbek</i> QASHQADARYO VOHASI TARIXIY-MADANIY YODGORLIKLARI, ZIYORATGOHLARI ULARNING TARIXIY-ETNOGRAFIK XUSUSIYATLARI	47-56
<i>Mamatqulov Bekzod, Bozorov Alisher</i> O‘ZBEKISTONDA SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHIDA JANUBIY VILOYATLARNING O‘RNI (1924-1991-YILLAR)	57-64

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Мамажонов Акрамжон</i> МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАР (УМУМЛАШГАН ДАРОМАДЛАР) ТЎҒРИСИДАГИ ҲИСОБОТ ВА УНИ ШАКЛЛАНИШИ	65-71
<i>Xolmuratov Xolilla</i> O‘ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI RIVOJLANTIRISH VA ENERGO-SAMARADORLIKNI OSHIRISH ISTIQBOLLARI: IQTISODIY VA IJTIMOIIY TAHLIL	72-83
<i>Karimov Khojakbar</i> INNOVATION POTENTIAL AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN’S MANUFACTURING SECTOR: ENHANCING EFFICIENCY THROUGH AI-DRIVEN MANAGEMENT OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURES	84-90
<i>Тўлаков Улуғбек Тошмаматович</i> СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР	91-105

<i>Xolmurotov Fozil</i> RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH VA EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQAVIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH: NAZARIYA VA AMALIY YONDASHUVLAR	106-118
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	119-129
<i>Abdusattorov Sodiqjon</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI TURLARI	130-134
<i>G'anibayev Ilxomjon</i> AUDITORLIK DALILLARI ISHONCHLILIGINI TA'MINLASHDA INTERVYU USULINING AHAMIYATI	135-145
<i>Akhmedov Khasan</i> ISSUES OF IMPROVING THE SYSTEM OF COMPENSATION PAYMENTS UNDER COMPULSORY CIVIL LIABILITY INSURANCE	146-153
<i>Саттаров Абдусамат Умиркулович</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЁТДА БАҲОЛАШ МЕТОДИКАСИ ВА УНДА ЭКОНОМЕТРИК УСУЛЛАР	154-159
<i>Musamukhamedov Azimjon Jamoliddinovich</i> O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MIKROMOLIYA: BARQARORLIK VA FAROVONLIK SARI ADOLATLI YO'L	160-168
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Xaitov Elmurod Bekmurodovich</i> DUNYO AHOLISINING O'SISH DINAMIKASIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY KO'RSATKICHLAR VA AHOLI HAYOT SIFATI	169-174
<i>Abdullayeva Xulkar Raxmatullayevna</i> BIOEPISTEMOLOGIYA YOKI EPISTEMOLOGIYADA FANLARARO YONDASHUVLAR	175-179
<i>Sulaymonov Maxmudjon Shuxratbekovich</i> O'ZBEKISTONDA FUQAROLIK POZITSIYASI SHAKLLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOIY OMILLARNING FALSAFIY TAHLILI	180-185
<i>Berdaliyeva Sevara</i> YUSUF XOS HOJIBNING AXLOQIY QARASHLARINI SHAKLLANISHINING TARIXIY-IJTIMOYIY OMILLARI	186-198
<i>Ergashev Urolbek Berkinovich</i> AHMAD TOSHKO'PRIZODA ILMLAR TASNIFINING AHAMIYATI	199-205
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON GO'ZALLIGI VA UNING AXLOQIY VAHOSI	206-211
<i>Абдуллаходжаев Гайрат</i> ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ	212-215
<i>Ro'ziyev Maqsud O'rinovich</i> ABULHASAN BAHMANYOR SHAXSIYATI VA MA'NAVIY MEROSI	216-220

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>O'zbekov Umidjon Narzullo o'g'li, Boboqulova Nilufar Xayrullo qizi</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	221-225
<i>Kamalova Madina</i> CHINGIZ AYTMATOV ASARLARIDA BOLA RUHIYATI	226-230
<i>Karimov Rivojiddin Gulamjonovich</i> DISCOURSE AND ITS LINGUOCULTURAL INTERPRETATION	231-240
<i>Baxtiyorova Maftuna Baxtiyorovna</i> INGLIZ TILIDA ANTROPONIMIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	241-246
<i>Nurmuxammedov Yusuf Shakarboyevich</i> FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING MA'NO QATLAMLARI, METAFORA VA METONIMIYA KABI LINGVISTIK HODISALAR BILAN ALOQASI	247-251
<i>Xujakulov Ravshan Isroilovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQ TABOBATIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DERIVATSION TADQIQI	252-258
<i>Olimova Khurshida Vaydillayevna</i> "PROPER NOUNS IN ENGLISH AND UZBEK: STRUCTURE AND THEIR UNIQUE FEATURES"	259-263
<i>Ermatov Ixtiyor, Risqulova Muslima</i> "DEVONU LUG'OTIT TURK" ASARIDA TOPONIMLARNING BERILISHI	264-269
<i>Abduraimova Dinara Bahodir qizi, Abdullayeva Nilufar Ramazonovna</i> INGLIZ TILIDAGI LEKSIK MATERIALLARNI BOYITISHDA ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARNING O'RNI	270-273
<i>Mardonov Maxmud</i> LATIFALARNI TASNIF QILISH MEZONLARI VA TASNIFOTI	274-280
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS	281-284

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Абдурасулова Кумриниса Раимкуловна, Каракетова Дилноза Юлдашевна</i> КРИМИНОЛОГИЯДА САБАБИЯТ	285-302
<i>Yumatov Bogdan Olegovich</i> APPROACHES TO UNDERSTANDING THE PRINCIPLES OF ANTI-CORRUPTION MONITORING	303-309
<i>Абдурахманова Нодирахон</i> ПРОБЛЕМЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ СМАРТ-КОНТРАКТОВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО УЗБЕКИСТАНА	310-317
<i>Бекбутаева Лобар</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ: МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ СТАНДАРТЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ	318-323

<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> CHIQUINDILARNI TRANSCHEGARAVIY TASHISH VA OLIB O'TISHNING XALQARO HUQUQIY TARTIBI	324-329
<i>Саидов Шохруххон Музаффарович</i> ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚ ИЖОДКОРЛИГИ ФАОЛИЯТИДАГИ ИШТИРОКИНИ БАҲОЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	330-338
<i>Maxmudov Sunnat Azim o'g'li</i> AYBLILIK TO'G'RISIDAGI MASALANI HAL QILMAY TURIB JINOYAT ISHINI TUGATISH TARTIBI: QONUNCHILIKDAGI MUAMMOLAR TAHLILI	339-348
<i>Inomxo'jaeva Sanobar Muxammadixonovna</i> JAMIYATDA HUQUQIY ONGNI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY TARBIYA USULLARINING AHAMIYATI	349-355
<i>Mirzakarimova Dilafroz Doniyorovna</i> SUN'IY INTELLEKT, ROBOTOTEXNIKA VA HUQUQ: SUN'IY INTELLEKTNING XAVFSIZ KIBERXAVFSIZLIK TIZIMLARIGA TA'SIRI	356-362
<i>Raximjonova Nargizaxon Raximjonovna</i> YAGONA JINOYATNING JINOYAT-HUQUQIY TAVSIFI	363-368
<i>Dehqanov Raxmatilla Mirzaraxmat o'g'li</i> ISTE'MOLCHILAR ISHTIROKIDAGI TRANSCHEGARAVIY MUNOSABATLAR UCHUN QO'LLANADIGAN HUQUQ	369-374
13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Iminaxunova Iroda Xuseynovna</i> DIAGNOSTIK YONDASHUV ASOSIDA XORIJIY TILNI O'QITISH IMKONIYATLARI	375-379
<i>Xusanova Mohira</i> XORIJIY TILLARNI O'QITISH VA NAZORAT QILISHNING MAZMUNI	380-386
<i>Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich</i> TEXNIK VA SAN'AT FANLARINI INTEGRATIV O'QITISHDA SINERGETIK KOMPETENTLIKNI TAKOMILLASHTIRISH	387-391
<i>Erkulova Feruza Melikuziyevna</i> THE ROLE OF METHODOLOGICAL TRAINING IN ENHANCING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS	392-402
<i>Malikova Madina Abduraxmon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARINI O'QITISH JARAYONIDA HAMKORLIK VA KOOPERATIV O'QITISH TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING USTUVOR USULLARI	403-407
<i>Умаров Азиз Авазович</i> РОЛЬ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ: МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	408-412
<i>Рахмонова Шалола Фахриддин кизи</i> ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА МЕДИА КОМПЕТЕНЦИЯНИНГ ЎРНИ	413-417
<i>Boymirzaeva Raximaxon Xoshimjonovna</i> XALQ TA'LIMI PEDAGOGLARNI MALAKASINI OSHIRISH JARAYONIDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHGA OID XORIJ TAJRIBASI	418-427

<i>Jamolova Mohigul Baxtiyorovna</i> BO'LAJAK CHET TILI FANI O'QITUVCHILARINING TANQIDIY FIKRLASH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI	428-432
<i>Raxmatov Mirzo Mukimovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARIGA DASTURLASH TILLARINI O'QITISHNI TAKOMILLASHTIRISHDA SEMIOTIK YONDASHUV	433-438
<i>Umirova Mamlakat Imomovna</i> NUTQIY MADANIYATNI O'STIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	439-442
<i>Nafasov Arslon Komilovich</i> TARIX FANINI O'QITISH PEDAGOGIK TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA	443-448
<i>Valiyeva Nasiba Xadiytullayevna</i> OLİY TA'LIMDA O'QITISHNI RAQAMLASHTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK METOD VA MODELLAR	449-455
<i>Мухаммадиева Угилрой Холмуродовна</i> ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ И КОМПЕТЕНЦИЙ В ОБЛАСТИ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА У СТУДЕНТОВ	456-463
<i>Qosimova Ozoda Xudoynazarovna</i> PEDAGOG XOTIN-QIZLARNING IJTIMOY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY- PEDAGOGIK TAHLILI	464-472

Received: 20 December 2024

Accepted: 5 January 2025

Published: 15 January 2025

Article / Original Paper

CLASSIFICATION CRITERIA AND CLASSIFICATION OF ANECDOTES

Mardonov Makhmud Sobir o'glu,

Researcher at Navoi State University of Mining and Technology

Abstract. The article focuses on the criteria for classifying jokes and their classification in the subject and essence of the jokes of the Uzbek and American peoples, focusing on the essence and content of the events expressed in the text of the joke, their subject scope. Also, the semantic features of jokes about political figures, related to the activities of professionals, and about morality and immorality, in relation to the essence, theme and description of the activities of the main character of modern jokes, are noted.

Keywords: modern joke, subject, essence, criterion, classification, essence of the event, hero's activity, semantic feature.

LATIFALARNI TASNIF QILISH MEZONLARI VA TASNIFOTI

Mardonov Maxmud,

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Maqolada latifalarning tasnif qilish mezonlari va tasnifoti o'zbek va Amerika xalqlari latifalarini mavzu va mohiyatan turkumlashirishda latifa matnida ifodalangan voqealarning mohiyati va mazmuniga, ularning mavzu ko'lamiga e'tibor qaratilgan. Shuningdek, zamonaviy latifalar voqealar mohiyati, mavzusi va bosh qahramon faoliyati tavsifiga nisbatan siyosiy arboblarning haqida, kasb egalari faoliyatiga aloqador va axloq va axloqsiz haqidagi latifalar kabi ichki guruhlariga oid latifalarning semantik xususiyatlari qalamga olingan.

Kalit so'zlar: zamonaviy latifa, mavzu, mohiyat, mezon, tasnifot, voqea mohiyati, qahramon faoliyati, semantik xususiyat.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I1Y2025N37>

Kirish. Latifalarning paydo bo'lishi, ularning tarixiy asoslari alohida masala shunday bo'lsa-da, jahon folklorshunosligining peshqadam olimlari latifalarning tarixiy asoslari borasida bildirgan fikrlari latifa janridagi asarlarning mohiyatini aniqlash, ularning tematik va shakliy jihatdan tartiblashtirish ishlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Latifalar jahon folklorshunosligida keng o'rganilayotgan kichik epik janrlardan biridir. Latifalarni o'rgangan olimlar o'z maqsadlaridan kelib chiqib, ularni turlicha mezonlar asosida turli guruhlariga ajratishni taklif qilib kelishgan. Aarne-Tompsonlar, ertaklarning motiv va syujet qurilishiga ko'ra tasnifini latifalarga ham qo'llashni tavsiya etadilar[1]. Jahon folklorshunosligida latifalar ahmoq haqida, laqqi haqida, mug'ombir haqida, yovuz va bevafo xotin haqida, ruhoniylar haqidagi latifalar kabi guruhlariga ajratilgan.

Olimlar ertaklar va latifalarda hikoya qilingan syujetlarning qahramonlar harakatlari va syujet tizimidagi vazifasiga ko'ra tasniflashgan. Biroq, jahon xalqlari folklorida latifalarning qahramonlari va ularning syujetdagi motivlarga bog'lab guruhlashtirishda latifalarning komik vazifasi, tinglovchining badiiy-estetik ehtiyoji oqibatida uning ong ostida sodir bo'ladigan ijobiy

jarayonlar, syujetning ixchamligi va yakuni oqibatida tinglovchi kulgisining ro'yobga chiqishi e'tiborga olinmagan ko'rinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Rus folklorshunosi Ye Melitinskiyning uqtirishicha, "Zamonaviy latifalar, satirik ertaklar folklor hamda hind, antik davr, o'rta asrlar kitobiy manbalarining uzoq va murakkab munosabatlari mevasi sifatida maydonga kelgan. Aslida kitobiy manbalar ham folklordan kelib chiqqan. Folklorning eng qadimiy holati asosan madaniyatida etnografik qoldiqlar saqlanib qolgan madaniy jihatdan qoloq xalqlar folklori asosida qayta quriladi" [2]. Darhaqiqat, hikoya qilishning eng qadimiy shakli ilk ajdodlar haqidagi mifologik hikoyalar, keyinchalik ularni madaniy qahramon sifatidagi hikoyalar, ham yovuz ruh, ham komik qiyofada gavdalanuvchi obrazlar – plutlar haqidagi hikoyalar keyinchalik komik holat va komik voqelikni ifodalovchi latifalarning maydonga kelishiga zamin hozirlagan.

Taniqli o'zbek folklorshunosi professor K.Imomov latifalarni tasniflashda ularning mohiyatidan kelib chiqib, shartli ravishda **hajviy latifalar** va **yumor tipidagi latifalar** singari ikki tipga ajratadi.

Latifalarning hajvga asoslangan tipi "janrning hajv yo'naltirilgan obyektini fosh etish, inkor etish xususiyati bilan ajralib turadi. Bu xil latifalar ijtimoiy voqea, feodal munosabatni zo'rlik siyosati sifatida baholaydi. Tanqid kinoya, kesatiq, zaharxanda kulgi vositasida amalga oshadi va u xalqning g'azab to'la isyonkor ruhini belgilaydi. Shuning uchun latifalarning bu tipida masxara aralash istehzoli kulgi yetakchi vositaga aylangan"[3]. Tasnifda latifaning kulgiga doir belgilarida birgina *yengil kulgidan* tashqari tanqid, kesatiq, nuqsonni kamchilik sifatida ayblash mushtaraklik kasb etadi. Balki shu jihatlarini inobatga olib, K.Imomov "shartli" ravishda tasnif qilgandir.

Abdrazakova Yekaterina Nakiyevnaning rus-bolgar va ingliz latifalarining kognitiv va lingvomadaniy tahliliga bag'ishlangan tadqiqotida **tarixiy latifalar, zamonaviy latifalar** iboralari uchraydi[4]. G.Legman "Nopok hazillarning ma'nosi" nomli monografiyasida nopok hazilga asoslangan latifalarni **bolalar, ahmoqlar, hayvonlar, erkaklar hazili, sadizm (Sadizm – (atamaga izoh bergan Markiz de Sad nomi bilan bog'liq) – keng ma'noda o'zgalarga jinsiy zo'rlik ishlatib, qiynab, haqoratlab rohatlanish. Bu ko'pincha erkaklar ruhiyatiga xos tushuncha), ayollar, nikohgacha munosabatlar, nikoh, zino** kabi guruhlariga bo'lib tasniflaydi. Tadqiqotchi hazilning obyektini va subyektiga asoslanib latifalarni guruhlashtiradi[5].

Tadqiqotchi o'rgangan erotik latifalar barcha xalqlarda uchrasa-da, ular alohida tadqiqot obyektini sifatida o'rganilmagan. Xususan, o'zbek folklorshunosligida bu tipdagi latifalar to'planib tadqiq etilmagan.

Latifalarning tasniflashda mavzu ko'lamiga qaragan tadqiqotchi ularni siyosiy va etnik latifalar singari ikki guruhi borasida to'g'ri to'xtalgan bo'lsa-da, **dolzarb latifalar** guruhida turli mavzulardagi, ahmoq xotin, yengiltak ayol, shum va mug'ombir kishi, aldamchi kabi xarakter kasb etuvchi obrazlar ishtirokida sodir bo'lgan komik voqealar aks etgan latifalarni tartiblashtiradi. Har bir mavzudagi latifa ijtimoiy hayotimizda o'sha mavzu hayotning tahlil sahnasiga chiqqanda dolzarblik kasb etadi. Demak, latifalarning **dolzarb** nomi ostida birlashtirish uchun albatta, latifada ko'tarilgan mavzuning ijtimoiy hayotdagi zamon va makonda muhimligini inobatga olish zarur deb o'ylaymiz.

V.Raskin latifalarni **qoralovchi** va **ta'sir qiluvchi** latifalarga ajratgan. U qoralovchi latifalarni **agressiv latifalar** ham deb yuritgan. V.Raskin agressiv latifalarni yana ichki

guruhlarga bo‘ladi. Bular: jinsiy, etnik va siyosiy latifalarga bo‘linadi. Siyosiy va etnik latifalarda skriptning syujetdagi o‘rnini asos qilib oladi. Jinsiy latifalarni jinsiy munosabatlarni ifodalovchi va jinsiy munosabatni ifoda etmagan, o‘ralgan yoki ochiqcha, o‘ziga xos bo‘lgan – o‘ziga xos bo‘lmagan kabi turli guruhlarga ajratadi. Birinchi tur latifalarida jinsiy munosabatlarga ishora, erkin, behayo matnning ifodalanishini kuzatiladi[6].

Ko‘rinadiki, latifalarni tasniflashda etnik va siyosiy kategoriyasiga e‘tibor qaratish ko‘pchilik tadqiqotchilar faoliyatida uchraydi.

Tadqiqotchi latifalar tasnifotida ertaklar kompozitsiyasiga tayanib tasniflanish prinsipidan tajriba sifatida foydalanganligini o‘zi ham qayd etadi. Biroq uning tasnifoti ham jahon folklorshunosligida latifalarga berilgan murakkab tasnif sifatida tan olinmaydi. G‘arb tajribasida latifalarni hazil kuchi va aks etishi prinsipiga tayanish tamoyili yetakchilik qiladi. Biroq, latifalar hazilning verbal shakli. Unda hazil mutoyiba so‘z va obrazlar vositasida ifodalanar ekan, albatta latifalarni og‘zaki epik matn sifatida baholash, ularni ichki guruhlarga ajratishda ham muayyan xalq folklorida mavjud materiallardan kelib chiqqan holda tasnif qilish mezonini tanlash maqsadga muvofiq keladi.

A.Krikmann latifalar syujetining chastotali ko‘rsatgichlariga tayanib tasniflaydi. Uning tasnifi **chastotali tasnif** deb yuritiladi.

Jahon folklorshunosligida latifalarning tasnifoti yuqorida ko‘rib o‘tganimizdek besh xil uslubda tasnif qilingan. Bular:

ertak syujet va motivlari tarkibiga mos tasniflash;

boshqa syujet va motiv tasnifi;

latifalarning tuzilishiga ko‘ra tasnifi;

chastotali tasnif;

mohiyatiga ko‘ra tasnif;

mavzu ko‘lamiga ko‘ra tasniflar yaratilgan.

yuqorida sanab o‘tgan tasniflarning birinchi to‘rt ko‘rinishi xorijiy olimlar tomonidan kashf etilgan bo‘lsa, beshinchi va oltinchilari o‘zbek folklorshunosligida o‘zbek olimlari tomonidan yaratilgan tasniflardir.

Taniqli o‘zbek folklorshunosi professor Mamatqul Jo‘rayev o‘zbek folklorshunosligida epik turga xos folklor janrlarini mif, afsona, rivoyat, ertak, naql, latifa, lof, tarixiy qo‘shiq, terma va doston kabilardan iborat sanalishi, ammo ularning janr tabiatini aniqlash va atroflicha tadqiq etish shu tipdagi og‘zaki matnlarning yozib olinmaganligi va alohida monografik tadqiq etilmaganligiga e‘tiborni qaratadi[7].

M.Jo‘rayev jahon va turkiy xalqlar folklorshunosligining og‘zaki nasr janrlarini tasnif qilish borasida to‘plagan ijodiy ilmiy tajribalariga suyangan holda o‘zbek xalq nasri janrlarini farqlash mezonlari asosida badiiy -estetik jihatdan turkumlashtirishda yettita asosiy jihatga e‘tibor qaratish lozimligini ko‘rsatib o‘tadi:

janrning funksional-semantik qamrovi;

tinglovchi va aytuvchining bayon qilinayotgan hikoyaga munosabati;

janrning badiiy darajasi va obrazlar silsilasining talqini;

janrning voqelikka munosabati;

voqelik tasvirining zamonaviy talqini yoki janrning an‘anaviy epik vaqtga munosabati;

voqelik bayonining makoniy qamrovi;

voqelikni bayon qilish usuli[8].

Bizningcha, o'zbek xalq og'zaki nasr namunalarini tasniflashda folklorshunos M.Jo'rayev taklifiga tayangan holda ish tutish maqsadga muvofiq keladi. Zero, professor M.Jo'rayev nasr namunalarini **badiiy nasr va ma'rifiy nasr janrlari** singari ikki katta guruhga ajratgan edi. Olim badiiy nasr janrlari tarkibiga latifalarni ham kiritadi. Darhaqiqat, latifa janridagi asarlarda badiiy — estetik vazifa yetakchilik qiladi.

Muhokama. Latifalar tinglovchiga axborot yetkazishdan ko'ra, kulgi bag'ishlash vazifasi ustunlik qilishi bilan og'zaki nasrning boshqa janrlaridan ajralib turadi. Demak, latifalarning funksional vazifasi sanalmish kulgi qo'zg'ash tinglovchining badiiy – estetik ehtiyojlarini qondirishni maqsad qilib olganligi bilan boshqa hajm va shakl jihatdan yondosh janrlardan ajralib turadi.

Biz yuqorida ko'rib o'tganimizdek, latifalarni struktural tasnif qilgan olimlar latifaning funksional vazifasini asosiy planga qo'ysa-da, ularni kompozitsiyasiga ko'ra zo'rma-zo'raki guruhlashtirgan. Agar ularning mezonlari bilan yondashsak, latifani ertakdan, rivoyat va afsonadan, yoki naqldan farqlanishi borasidagi savollar girdobida o'ralashib qolishimiz aniq. Zotan, o'zbek va jahon folklorshunosligida og'zaki nasr janrlarining tabiati borasida aniq xulosalar qo'lga kiritilgan bo'lsa-da, tasniflashda tadqiqotchining maqsaddan og'ishini yuzaga keltiradi.

Qolaversa, R.D.Abrahams va J.S.Hexersonlarning tasnifida keltirilgan “murakkab syujetli latifalar” borasidagi nazariy qarashlariga umuman qo'shib bo'lmaydi[8]. Axir latifalarning syujeti ixcham, aksariyat hollarda bosh qahramon va boshqa personajlarning dialogi asosida voqelik sodir bo'ladi. Agar komik voqea va hodisani ifodalashga qaratilgan og'zaki hikoya murakkab syujetga asoslansa, unda uni satirik ertak sifatida baholamog'imiz va bu borada V.Ya.Propp qarashlariga tayanishimiz lozim bo'ladi.

Demak, latifalarni struktural jihatdan tasnif qilish borasidagi mezon o'z-o'zidan chetga chiqadi. Sutton-Simit tomonidan taklif etilgan bir xil boshlanmaga ega bo'lgan latifalar borasidagi ertaklar tasnifotiga tayanib tasnif qilish ham komik voqealarni ixcham syujetli og'zaki hikoya orqali ifodalovchi latifalarni ichki guruhlariga ajratishda mukammal mezon bo'la olmaydi. Negaki, latifalar syujeti turg'un epik qolipga asoslanmagan.

Ertaklarda bunday epik qolipni kuzatishimiz mumkin (bir bor ekan, bir yo'q ekan, qadim zamonda falon tomonda singari). Latifalar “bir kuni afandi(kal, gabrovalik va hokazo)” deb boshlanishi ham turg'unlik kasb etmaydi. Agarchi bu turg'un boshlanma ba'zi xalqlar folkloridagi latifalarda keng qo'llanilsa, boshqa xalqlar latifalarida nisbatan kam qo'llaniladi. Xususan, Amerika xalqlari latifalarida bir xil boshlanish holati kam uchraydigan hodisadir. Shuning uchun ham Sutton-Simit bir xil boshlanishga ega va bir xil boshlanishga ega bo'lmagan latifalar singari guruhlashtirgan bo'lishi ehtimoldan holi emas.

Jahon folklorida latifalarning mazmun mohiyatida zamon kategoriyasiga u qadar urg'u berilmaydi. Balki, bosh qahramonning tarixiy shaxs obrazi yoki tipiklashgan obraz ekanligiga urg'u berilib, uning yakuniy fikri, xulosasi, qarori tinglovchi ongiga ta'sir ko'rsatib kulgi qo'zg'ashga asos bo'ladi. Masalan,

“A porter in a British hotel comes upon an American tourist impatiently jabbing at the button for the lift.

- Sir, the lift will be here in a moment.
- Lift? Lift? replies the American.
- Oh, you mean the elevator.

- No sir, here we call it a lift.
- Well, as it was invented in the United States, it's called an elevator.
- Yes sir, but as the language was invented here, it's called a lift.»

Tarjimasi:

“Britaniya mehmonxonasida lift tugmasini betoqatlik bilan qo‘pol bosayotgan amerikalik sayyohga yaqinlashgan xizmatkor:

- Janob, tez orada lift ro‘parangizda bo‘ladi.
- Lift? Lift? – dedi taajjublanib amerikalik.
- O, Siz elevatorni nazarda tutayapsizmi?
- Yo‘q, janob biz uni lift deb ataymiz.
- Kechirasiz u Amerikada kashf qilingan ekan, “elevator” — deb ataladi.
- Ha, janob, ingliz tili Angliyada kashf qilingan ekan u lift deb ataladi”.

Ko‘rinadiki, keltirilgan latifada makon kategoriyasi xira ochiqqlangan chala interyer sifatida tilgan olingan bo‘lsa, zamon kategoriyasi umuman ko‘zga tashlanmaydi.

Har qanday latifa o‘tgan zamonda sodir bo‘lgan voqea va hodisani hikoya qiladi. Kulgi qo‘zg‘ashga asoslangan og‘zaki nasriy hikoya – latifada bosh qahramon va unga yondosh boshqa personajlarning xarakteri latifaning uzoq yoki yaqin o‘tgan zamon hodisasini ifodalayotganligini ko‘rsatadi. Latifalarda tasvirlangan voqealarning mazmuni, qaysi zamonda sodir etilganligiga ko‘ra guruhlashtirish maqsadga muvofiq keladi. Shunga ko‘ra latifalarni zamon kategoriyasiga nisbatan ichki guruhlarga ajratish mumkin. Bunda ular: **klassik latifalar va zamonaviy latifalar** singari ikki asosiy guruhga ajratiladi.

Klassik latifalar – bosh qahramoni Nasriddin afandi, Kal, bir kishi, Aldar ko‘sa singari tipiklashgan obrazlar bo‘lib, syujetida tasvirlangan voqea-hodisalar qadim o‘tgan zamonda yuz beradi. Ya‘ni bosh qahramon atrofida sodir bo‘lgan muammolar uzoq o‘tmishda mavjud bo‘lgan siyosiy muhit va siyosat arboblari, o‘tmish ijtimoiy hayotini tasvirlashga qaratiladi.

Mumtoz latifalar sirasida turgan “Kal haqidagi latifalar” ham ko‘pincha uzoq o‘tgan zamon voqealarini hikoya qilsa-da, unda bosh qahramonning sochi to‘kilgan taqir bosh ekanligi, shum va mug‘ombir kishi ekanligi, faqat o‘z manfaati yo‘lida yurishi va hamisha o‘z manfaatini ustun qo‘yishi kabi ijtimoiy hayotdagi jamiyat qoidalariga zid xarakterga egaligi, tinglovchilar orasida ham kallar bo‘lishi mumkinligi bilan tanqidning tinglovchiga ta‘siri nuqtai nazaridan Nasriddin afandi yoki Aldar ko‘sa haqidagi latifalardan ajralib turadi.

Bizningcha, latifalarning paydo bo‘lishi va evolyutsion bosqichlarida dastlab “bir kishi” haqidagi latifalar maydonga kelgan. Badiiy tafakkurning tadrijiy takomili jarayonida latifalar tasvir obyekti va syujet tizimidagi qahramonlar tarkibidan Nasriddin afandi, keyin Aldar ko‘sa, keyingi rivojlanish bosqichida Kal obrazi va kal sarguzashtlari haqidagi latifalar paydo bo‘lgan. Donishmand xalq Kal obrazida hayotdagi mug‘ombir, shum, xudbin, firibgar, tullak va boshqa axloqiy jihatdan salbiy xarakter kasb etuvchi kishilar obrazini tipiklashtiradi. Ayni shu tipiklashtirish tendensiyasi **kal** bilan bog‘liq latifalar mavzu ko‘lami, tinglovchilar auditoriyasining kengayib borishiga, latifalarning yashovchanligini ta‘minlanishiga xizmat qilgan.

Natijalar. Latifada estetik zavq bag‘ishlash asosiy funksional vazifa sifatida qaraladi. Latifada tasvirlangan voqealar tinglovchi tomonidan real hayotiy haqiqat sifatida qabul qilinmaydi. Latifa syujetida tasvirlangan voqealarni yolg‘on ekanligini aytuvchi ham tinglovchi ham bilib turadi, faqat bosh qahramonning topag‘onligi, zukkoligi asosidagi javobi yoki qarori

tinglovchilarda kulgi qo'zg'ashga sabab bo'ladi. Shuning uchun biz garchi tarixiy shaxslar ishtirok etgan voqealarni tasvirlasa-da, latifalarni tarixiy latifalar sirasiga kiritmaymiz.

Bizningcha, tarixiylik mezonini latifaga nisbatan qo'llashning o'zi mantiqsizlik. Chunki, latifa biror tarixiy voqea-hodisaga bag'ishlanmaydi, latifada biror tarixiy inshootning barpo bo'lishi aks etmaydi. Eng muhimi, latifa tinglovchiga informatsiya yetkazishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ymaydi. Shunday ekan, tarixiy latifalar degan tushunchani ilgari surish, latifalarni **tarixiy latifalar** deb atash maqsadga muvofiq kelmaydi.

Zamonaviy latifalar – odatda tinglovchilar yashab turgan zamonda sodir bo'lgan voqealarning zamonaviy qahramonlar talqinida yoritib bergan latifalardan iborat bo'ladi. Bunday latifalarga jinnilar haqidagi, militsiya haqidagi, vrachlar haqidagi, siyosiy arboblarning haqidagi, fermerlar, advokatlar, o'qituvchilar, turli kasb egalari haqidagi latifalar kiradi. Bunday latifalarda tasvirlangan komik voqea yaqin o'tmishda zamondoshlar hayotida sodir etilgan deb talqin qilinadi. Zamonaviy latifalar voqealar mohiyati, mavzusi va bosh qahramon faoliyati tavsifiga nisbatan yana ichki guruhlariga bo'linishi mumkin. Bularni

- a) **siyosiy arboblarning haqidagi latifalar;**
- b) **kasb egalari faoliyatiga aloqador latifalar,**
- v) **axloq va axloqsiz haqidagi latifalarga** ajratish mumkin.

Siyosiy arboblarning haqidagi latifalar ham o'z navbatida ichki guruhlariga bo'linadi.

Bularga:

- prezidentlar haqidagi latifalar;
- kongressmen yoki deputatlar haqidagi latifalar;
- qo'mondonlar haqidagi latifalar.

Kasb egalari faoliyatiga aloqador latifalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- jinnilar va vrachlar haqidagi latifalar;
- cho'ponlar haqidagi latifalar;
- militsioner haqidagi latifalar;
- advokatlar haqidagi latifalar;
- shofyorlar haqidagi latifalar;
- fermerlar haqidagi latifalar;
- o'qituvchilar haqidagi latifalar;
- ustalar haqidagi latifalar.
- go'rkovlar yoki murdasha'ylar haqidagi latifalar.

Axloq va axloqsizlik haqidagi latifalar – jamiyat tartib hamda odob-axloq me'yorlariga zid keluvchi voqea va hodisalarni ifodalovchi badiiy komik voqealarni aks ettirgan latifalarni qamrab oladi. Bunday tipdagi latifalarda axloqni targ'ib qilish, axloqsizlikning ustidan kulish yetakchilik qiladi. Masalan, "Avtobusda bir bolali ayol o'g'ilchasini sho'xliklaridan zorlanib yonidagi erkakka: – Amakisi shu bolani bir urishib qo'ying!-deb iltimos qilibdi. Haligi erkak qovog'ini uyib bolakayga yuzlangancha: – ting o'tir e onangni...-debdi. Shunda haligi ayol: – Voy sharmanda, nega so'kinasiz? "Qulog'ingni kesaman" desangiz bo'lardiku-debdi. Erkak: – pichog'im bo'lmasa bolangni qulog'ini nima bilan kesaman?-deb javob beribdi"[8]. Mazkur latifa muomala madaniyati, suhbat odobiga bag'ishlangan bo'lib, dialogda ishtirok etuvchi erkakning mantiqsiz, axloqsizligi kulgi ostiga olingan.

Axloq va axloqsizlik to'g'risidagi latifalar erotik mazmundagi latifalarni ham o'z ichiga oladi. Odatda erotik mavzudagi latifalarda mumtoz latifalar bosh qahramonlari ishtirok etishi

ham mumkin. Masalan, Nasriddin afandi, Kal, Bir kishi kabilar va ularning ayollari bilan bog'liq sarguzashtlar hikoya qilinadi. Garchi shunday bo'lsa-da, latifa syujetida tasvirlangan voqealar jinsiy munosabatlarni ifodalashi, qahramonlarning axloqsizligi va soddaligi to'qnashuvida komik holat yaratilib, kulgi maydonga keladi. Bunda latifalarni biz zamonaviy latifalar toifasida, axloq va axloqsizlik haqidagi latifa sifatida baholamog'imiz zarur.

Xalq latifalarini tasniflashda yondashuvning ikkinchi turi ularning mavzusi va mohiyati nuqtai nazaridan turkumlashtirishdir. O'zbek va Amerika xalqlari latifalarini mavzu va mohiyatan turkumlashtirganimizda latifa matnida ifodalangan voqealarning mohiyati va mazmuniga, ularning mavzu ko'lamiga e'tibor qaratish talab etiladi. Ayni shu yondashuv latifalarni ichki tartiblashtirishda bir qadar qulaylik tug'diradi. Shunday ekan, latifalarni ichki guruhlariga ajratib tasniflashda latifa bosh qahramoni xarakteri va tavsifi, uning mavqeyi nuqtai nazaridan guruhlashtirish ham mumkin. O'zbek va Amerika xalqlari latifalarini mavzu va mohiyatiga ko'ra ichki guruhlariga ajratganimizda ular quyidagicha tartiblashadi:

- afandi latifalari;
- kal haqidagi latifalar;
- aldar ko'sa latifalari;
- jamiyat liderlari haqidagi latifalar;
- etnik latifalar;
- erotik latifalar.

Xulosa. O'zbek va Amerika xalqlari latifalarini tasniflashning muhim mezonlari quyidagilar:

latifalarda tasvirlangan voqealarning zamon nuqtai nazaridan yondashgan holda ularning qahramonlari tavsifi va xarakterini hisobga olish;

latifa janridagi og'zaki asarlarni tasniflashda ularning mazmuni va mohiyati, epik matnda ifodalangan mavzu nuqtai nazaridan turkumlashtirish.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. [Antti Aarne. «Verzeichnis der märchentypen». Helsinki: Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia, 1910;](#) [Томпсон С.](#) «The types of the folktale». Helsinki, 1973.
2. Мелетинский Е.М. Сказка-анекдот в системе фольклорных жанров/ <https://www.ruthenia.ru>
3. Имомов К. Ўзбек халқ насри поэтикаси... – Б. 205.
4. Абдразакова, Е. Н. Сопоставительный когнитивный и лингвокультурологический анализ русских, болгарских и английских анекдотов: автореферат дисс. ... канд. филол. наук – Тюмень, 2007. - 24 с.
5. Legman G. Rationale of the dirty joke : An analysis of sexual humor. – Second series. – New York : Breaking Point, 1975. – 816 p.
6. Raskin V. Semantic mechanisms of humor. – Dordrecht : Reidel, 1985. – P.148-177. (304 p.)
7. Жўраев М. Ўзбек халқ насри жанрларини тасниф қилиш мезонлари//Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 1996. 5-сон. – Б.28-34.
8. Диссертантинг дала ёзувлари. 2-дафтар. 12-саҳифа. Айтувчи: Маматқул Хасанов, Навоий вилояти Хатирчи тумани, А.Ёрлақабов ҳудуди “Хонақа” қишлоғи. 74 ёш. 2021 йил 22 октябрь. Ёзиб олувчи: Махмуд Мардонов

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).